

Arbeidsmigranten in de Cleantech Regio

Quicksan aantallen en huisvesting

Definitief

29 september 2022

Opdrachtgever
Cleantech Regio

Projectnummer
7881.100

Auteurs
Koen Klouwen, Companen
Arjan Rottier, Companen
Suzanne Steegman, Decisio
Onno den Hoed, Decisio

Datum
29 september 2022

Inleiding

Economische foto

Wonende
arbeidsmigranten

Huisvestingsopgave

Conclusies en
oplossingsrichtingen

Inleiding

Inleiding

Aanleiding

De gemeenten in de Cleantech Regio vroegen Companen, in samenwerking met economisch adviesbureau Decisio, een quickscan uit te voeren naar het aantal arbeidsmigranten. In dit rapport presenteren we de resultaten van dit onderzoek.

Onderzoeksvragen

Om de quickscan van het aantal arbeidsmigranten uit te voeren, stelden we de volgende onderzoeksvragen centraal:

- Hoeveel arbeidsmigranten zijn er werkzaam in de Cleantech Regio, nu en in de toekomst?
- Hoeveel arbeidsmigranten wonen er in de Cleantech regio, nu en in de toekomst?
- Welke oplossingsrichtingen zijn er om de huisvestingsopgave voor arbeidsmigranten aan te pakken?

Aanpak

We baseren dit onderzoek grotendeels op kwantitatief dataonderzoek. Die kwantitatieve data vulden we aan met bevindingen vanuit interviews met verschillende bedrijven, en een inventarisatie onder de gemeenten in de regio.

De kwantitatieve resultaten voor het aantal arbeidsmigranten in de Cleantech Regio (en meerdere, belangrijke kenmerken) zijn gebaseerd op de 'Monitor Internationals' van Decisio.

Deze monitor bevat gegevens over arbeidsmigranten voor wat betreft aantallen, kenmerken en de ontwikkeling voor de periode 2010 tot en met 2020. De monitor van Decisio is gebaseerd op de meest actuele bronbestanden (CBS Microdata) van het CBS. Deze bronbestanden omvatten onder meer gegevens van de Belastingdienst (over arbeidscontracten, loon, gewerkte uren, etc.) en de Basisregistratie Personen (BRP) met diverse gegevens over uiteenlopende persoonskenmerken.

Leeswijzer

Deze rapportage is na deze inleiding als volgt opgebouwd:

- **Economische foto:** hoeveel arbeidsmigranten werken er in de Cleantech Regio? Wat voor werk doen zij? En hoe lang verblijven zij?
- **Wonende arbeidsmigranten:** hoeveel arbeidsmigranten wonen er in de regio? Daarbij maken we ook een inschatting van het aantal niet-geregistreerde arbeidsmigranten
- **Huisvestingsopgave:** hoe ontwikkelt het aantal arbeidsmigranten zich richting 2030? En hoeveel woonplekken zijn er dan nodig?
- **Conclusies en oplossingsrichtingen:** we vatten de resultaten van deze quickscan samen, en geven een aantal oplossingsrichtingen hoe de Cleantech Regio aan de slag kan met de huisvestingsopgave.

Economische foto

Werkzame arbeidsmigranten

Ruim 14 duizend werkzame arbeidsmigranten

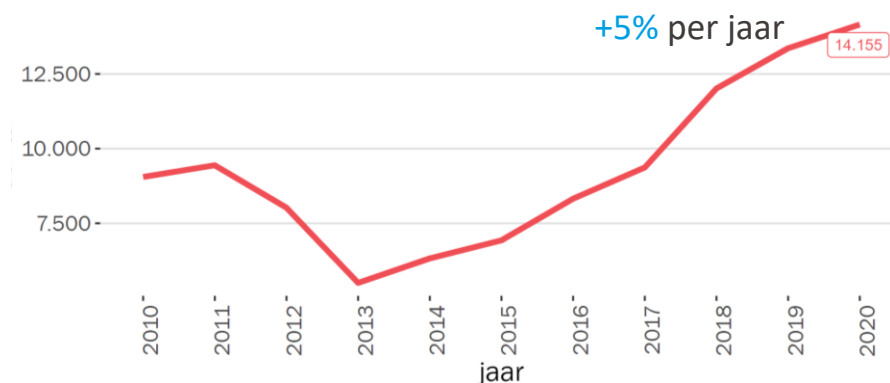
In 2020 werkten in de Cleantech Regio 14.155 arbeidsmigranten. In 2010 ging het nog om 9.050 arbeidsmigranten. Jaarlijks groeit het aantal gemiddeld met 5%. In de economische dipjaren tussen 2010 en 2013 nam het aantal arbeidsmigranten af. Ook landelijk is in deze jaren een afname te zien. Vanaf 2013 neemt het aantal arbeidsmigranten weer toe, met gemiddeld 14% per jaar.

Invloed Covid-19

Als gevolg van Covid-19 is het aantal arbeidsmigranten in 2020 op veel plekken in Nederland (tijdelijk) afgenomen. In de Cleantech Regio stijgt het aantal minder dan in de jaren ervoor, maar is nog steeds sprake van een toename. Een mogelijke verklaring is dat de sectoren waarin arbeidsmigranten werken, tijdens de pandemie juist in omvang zijn toegenomen. De foodsector groeide door thuisconsumptie als gevolg van sluiting van de horeca en in de logistiek steeg de vraag naar arbeid omdat mensen meer online bestelden.

60% arbeidsmigranten werkt in Apeldoorn

Van de arbeidsmigranten die in de Cleantech Regio werkzaam zijn, werkt ruim de helft in Apeldoorn. In absolute zin gaat het om 8.515 arbeidsmigranten. Daarnaast zijn Deventer en Lochem belangrijke werkgebieden voor arbeidsmigranten.

Werkgemeente	Aantal	Aandeel
Apeldoorn	8.515	60%
Brummen	85	1%
Deventer	3.260	23%
Epe	275	2%
Heerde	40	0%
Lochem	1.610	11%
Voorst	205	1%
Zutphen	165	1%
Totaal	14.155	100%

Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata

Werkzaam via uitzendbureaus

Voornamelijk werkzaam via uitzendbureaus

In 2020 werkte 80% van de arbeidsmigranten via een uitzendbureau of een detacheringsbureau. Ook landelijk werken veel arbeidsmigranten via een uitzendbureau (48%), maar in de Cleantech Regio is dit aandeel duidelijk hoger. Dat komt met name door uitzendbureaus in Apeldoorn en Lochem.

In de gemeente Lochem is een landelijk opererend uitzendbureau gevestigd, dat vooral mensen in de voedselsector uitzendt. Dit gaat om zo'n 1.150 arbeidsmigranten die buiten de regio werken. Daarnaast werken bij uitzendbureaus in Apeldoorn in ieder geval zo'n 1.600 arbeidsmigranten daadwerkelijk elders.

Correctie door vertekening uitzendbureaus

Het feit dat veel arbeidsmigranten in de regio via uitzendbureaus werken, levert een vertekening op. Sommige arbeidsmigranten werken immers in de praktijk heel ergens anders dan waar het hoofdkantoor van het bureau staat (zie ook het kader hiernaast). Vanuit interviews met verschillende bedrijven en interviews hebben kunnen we deze vertekening voor een deel corrigeren. Zo blijkt dat een deel van de arbeidsmigranten in feite buiten de Cleantech Regio werkt. Dit gaat om in totaal zo'n 2.750 arbeidsmigranten. Daarmee ligt het daadwerkelijke aantal werkenden in de regio waarschijnlijk op **11.405 arbeidsmigranten**.

Vestiging van uitzendbureau en werklocatie

In de CBS Microdata is de werklocatie van werknemers (zoals arbeidsmigranten) geregistreerd als het adres van de werkgever. Voor arbeidsmigranten, die vaak via een uitzendbureau werken, komt het voor dat het werkadres van arbeidsmigranten elders is gelegen aangezien zij door het uitzendbureau tijdelijk bij een of meerdere werkgevers worden uitgezonden. Echter, dit daadwerkelijke werkadres is op basis van CBS Microdata niet bekend. Dit kan een licht vertekend beeld (onderschatting of overschatting) opleveren van het aantal arbeidsmigranten per werkgemeente.

Correctie aantal werkende arbeidsmigranten via uitzendbureaus

Werkgemeente	Aantal	Aandeel
Apeldoorn	6.915 (- 1.600)	61%
Brummen	85	1%
Deventer	3.260	29%
Epe	275	2%
Heerde	40	0%
Lochem	460 (- 1.150)	4%
Voorst	205	2%
Zutphen	165	1%
Totaal	11.405	100%

Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata en interviews, bewerking Companen

Sectoren en werkzaamheden

Grote voedselsector

Arbeidsmigranten werken in de Cleantech Regio met name in sectoren die direct of indirect aan de voedselsector te linken zijn. Denk hierbij aan de landbouw, voedselverwerking (zoals slachterijen en bedrijven die voedsel verpakken) en groothandel/transport. Dat zijn werkzaamheden waar veel vraag is naar “handjes”: mensen die relatief eenvoudig maar zwaar werk willen en kunnen doen. Bedrijven en uitzenders geven aan dat daar niet veel Nederlanders voor te vinden zijn. Zowel omdat er te weinig mensen zijn, maar ook omdat veel Nederlanders dit soort werk niet willen doen. Daarom worden er veel arbeidsmigranten ingezet in deze sectoren. Daar komt bij dat de voedselsector geen of nauwelijks last ondervond van de coronacrisis. De vraag naar eten bleef gelijk, en nam in sommige gevallen zelfs toe. Wel voorzien sommige bedrijven in de vleesindustrie eventueel een terugval in de werkzaamheden door bijvoorbeeld alle ontwikkelingen rond de stikstofaanpak.

Techniek, horeca, logistiek en andere sectoren

Hoewel de voedselsector één van de belangrijkste werkgevers is voor arbeidsmigranten in de Cleantech Regio, zijn buitenlandse krachten ook veel aan het werk in de techniek, horeca en logistiek. In de techniek speelt met name dat er te weinig Nederlanders zijn met een technische achtergrond. Daar vullen arbeidsmigranten een gat in de vraag naar mensen met praktische vakkennis.

In de horeca ontstaat de vraag naar buitenlandse arbeid eerder door een kwantitatief tekort: er zijn simpelweg te weinig mensen om de banen te vullen. Datzelfde geldt voor de logistieke sector, waar ook relatief veel arbeidsmigranten werken.

Een laatste sector waar veel arbeidsmigranten werken in de Cleantech Regio is de zakelijke dienstverlening. Dit is een brede groep bedrijven, die lastig nader te definiëren is. In onderzoeken die wij elders doen, werken arbeidsmigranten in de zakelijke dienstverlening bijvoorbeeld in de schoonmaak of administratie.

Inschatting aandeel arbeidsmigranten op aantal banen

Als we het aantal arbeidsmigranten afzetten tegen het totaal aantal banen in de Cleantech Regio, valt op dat dit tussen 2010 en 2020 is gestegen van 3,5% naar 5,5%. Op dit moment wordt naar schatting dus ruim 5% van alle banen ingevuld door een arbeidsmigrant. Landelijk is dit hoger, namelijk 6,4% (4,5% in 2010).

Werkgemeente	2010	2020
Totaal aantal banen	206.400	207.300
Aantal werkzame arbeidsmigranten	7.290	11.405
Aandeel arbeidsmigranten op aantal banen	3,5%	5,5%

Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata; CBS (2022)

Verblijfsduur

Verblijfsduur langer dan een jaar

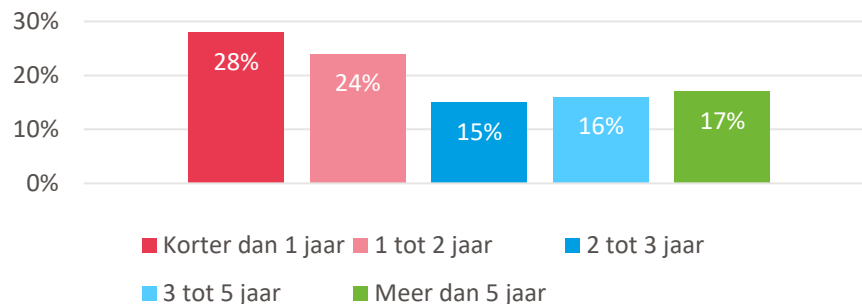
28 procent van de arbeidsmigranten is korter dan een één jaar in de regio werkzaam. Ongeveer een kwart van de arbeidsmigranten in de regio blijft langer dan een jaar werken, maar vertrekt binnen twee jaar weer. Uiteindelijk blijft een derde van de arbeidsmigranten drie jaar of langer: zij vestigen zich min of meer permanent in de regio. Dat is ten opzichte van het landelijk gemiddelde een laag aandeel. In Nederland blijven er gemiddeld meer mensen permanent dan in de Cleantech Regio.

Tussen de gemeenten binnen de regio is er weinig verschil in verblijfsduur. Alleen in de gemeente Lochem valt op dat het aandeel dat korter dan een jaar verblijft, hoger is dan gemiddeld. Ruim de helft blijft korter dan een jaar.

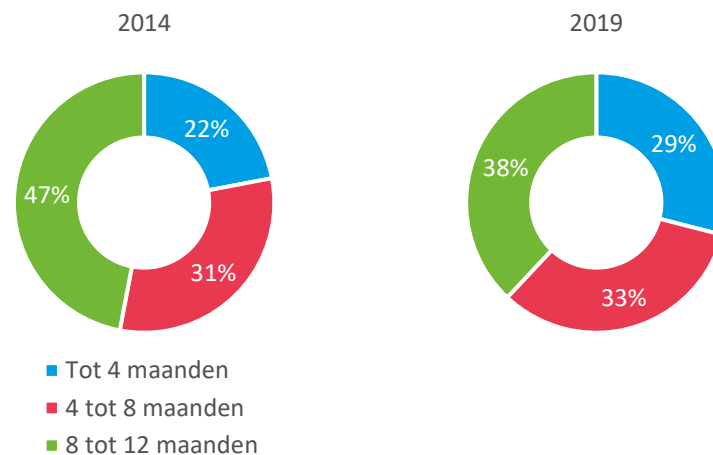
Verblijfsduur korter dan een jaar

Ongeveer een derde van de arbeidsmigranten verblijft korter dan een jaar in de Cleantech Regio. Daarvan blijft bijna 40% tussen de 8 en 12 maanden. Ongeveer een derde werkt korter dan 4 maanden. De gemiddelde verblijfsduur nam tussen 2014 en 2019 af. Er wordt dus voor steeds kortere periodes gewerkt. In 2014 verbleef 47% van de arbeidsmigranten 8 tot en met 12 maanden, in 2019 is dit nog maar 38%.

Verblijfsduur van arbeidsmigranten, naar jaren

Verblijfsduur van arbeidsmigranten die korter dan een jaar blijven

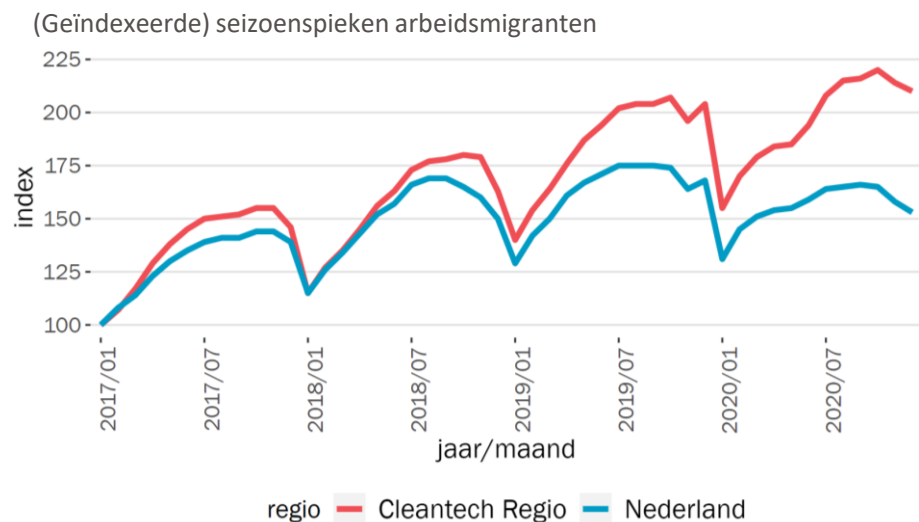
Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata

Verblijfsduur en seizoenspieken

In de Cleantech Regio werken arbeidsmigranten nog relatief lang. In de rest van Nederland (en in het bijzonder in Gelderland) werkt een groter aandeel korter dan vier maanden. Dat is waarschijnlijk te verklaren doordat veel arbeidsmigranten in de Cleantech Regio in de voedselsector en aanverwante logistiek werken. Dit is werk dat hele jaar door gaat, waardoor sterke piekmomenten (zoals in de landbouw of bij meer conjunctuurgevoelige logistiek) uitblijven. Ook nemen piekmomenten in de voedselsector af, doordat er nieuwe productietechnieken zijn die de houdbaarheid van vers eten verlengen.

Tussen de 1.500 en 2.000 extra arbeidsmigranten in het seizoen

In januari is het aantal arbeidsmigranten flink lager dan in de zomermaanden. Vaak komt dit doordat contracten van arbeidsmigranten aan het eind van het jaar verlopen. Het duurt vaak een tijdje voor nieuwe arbeidsmigranten aan het werk zijn. Het patroon in van pieken in de regio is vergelijkbaar met de pieken die we in heel Nederland zien. Hieruit blijkt dat er in de Cleantech Regio niet veel grotere of kleinere pieken zijn dan gemiddeld in Nederland. Zeker in 2017 tot 2019 lijken de seizoenspieken in de Cleantech Regio en Nederland op elkaar. In 2020 lopen ze verder uit elkaar, door de al eerder genoemde regionale groei, die in de rest van Nederland juist uitbleef.

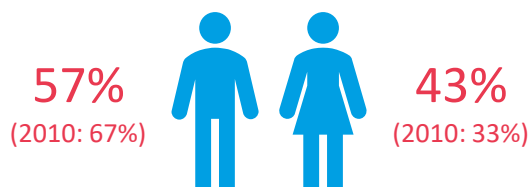

Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata

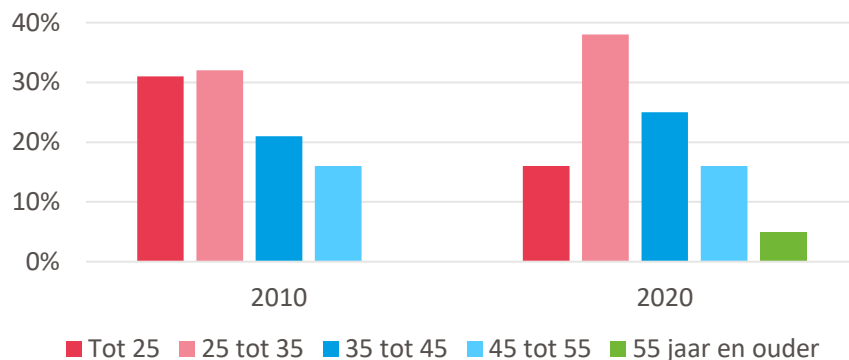
Herkomst en leeftijd

Top 5 herkomstlanden

1. Polen (38%)
2. Roemenië (10%)
3. Hongarije (5%)
4. Bulgarije (4%)
5. Duitsland (3%)

Leeftijd van arbeidsmigranten, 2010 en 2020

Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata

Veel arbeidsmigranten uit Polen en Roemenië

Verreweg de meeste arbeidsmigranten in de Cleantech Regio komen uit Polen. Bijna 2 op de vijf arbeidsmigranten is Pools. Dat is redelijk in lijn met het landelijk gemiddelde. 10% van de arbeidsmigranten komt uit Roemenië. Tussen 2010 en 2020 zien we vooral een toename in het aantal Roemenen en Bulgaren. Het aandeel Duitse arbeidsmigranten was in 2010 nog relatief hoog in vergelijking met de rest van Nederland. Nu ligt dit juist iets lager dan het landelijk gemiddelde.

Man-vrouwverhouding gelijk aan het landelijk gemiddelde

Er werken iets meer mannen dan vrouwen in de Cleantech Regio: de verhouding is 57% tegenover 43%. Ten opzichte van 2010 neemt het aantal vrouwelijke arbeidsmigranten toe. De man-vrouwverhouding is vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde.

Grootste deel arbeidsmigranten is 25 tot 35 jaar

Het merendeel van de arbeidsmigranten in de Cleantech Regio zijn tussen de 25 en 35 jaar oud. In 2010 waren arbeidsmigranten in de regio jong in vergelijking met arbeidsmigranten in de rest van Nederland. Inmiddels kent de Cleantech Regio een met de rest van Nederland vergelijkbare leeftijdsopbouw.

Wonende arbeidsmigranten

Aantal in BRP geregistreeerde arbeidsmigranten

4.105 arbeidsmigranten geregistreerd woonachtig

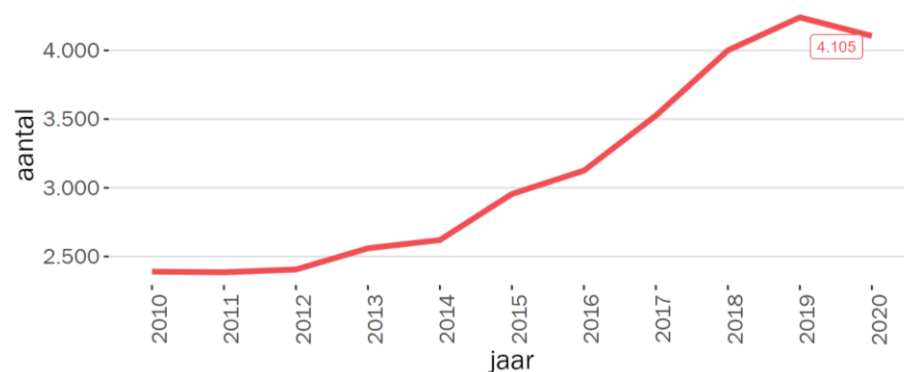
In de Cleantech Regio staan 4.105 arbeidsmigranten als woonachtig geregistreerd in de gemeentelijke Basisregistraties Personen (BRP). Sinds 2010 is dat aantal met 5% per jaar gestegen. Dat is iets lager dan het Nederlandse gemiddelde (7%).

Apeldoorn is op basis van deze gegevens de belangrijkste woongemeente binnen de regio. Bijna de helft van alle (geregistreeerde) arbeidsmigranten woont in deze gemeente: 1.750. Ook Deventer is een belangrijke woongemeente, met ruim 1.400 arbeidsmigranten.

Woonadres arbeidsmigrant niet altijd bekend

Het komt voor dat het woonadres van een arbeidsmigrant niet bekend is, omdat diegene niet geregistreerd is. Dat kan meerdere redenen hebben. Bijvoorbeeld doordat de arbeidsmigrant, bij seizoensgebonden arbeid, minder dan vier maanden in Nederland verblijft en zich niet bij de gemeente inschrijft (dat is ook geen wettelijke plicht). Of het kan voorkomen dat de arbeidsmigrant onbekend is met het proces van inschrijving en/of zich niet wil inschrijven vanwege de angst voor het verliezen van rechten in het land van herkomst. Uit diverse onderzoeken blijkt dat de registratiegraad landelijk gemiddeld tussen de 45 en 55 procent ligt. Het aantal geregistreeerde arbeidsmigranten via de CBS Microdata is dus waarschijnlijk een onderschatting van het daadwerkelijke aantal arbeidsmigranten dat in de Cleantech Regio woont.

Aantallen arbeidsmigranten naar woonregio op basis van contract

Woongemeente	Aantal	Aandeel
Apeldoorn	1.750	43%
Brummen	100	2%
Deventer	1.430	35%
Epe	230	6%
Heerde	60	1%
Lochem	145	4%
Voorst	70	2%
Zutphen	320	8%
Totaal	4.105	100%

Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata

Woonlocaties en pendelstromen

Dat veel arbeidsmigranten in de gemeente Apeldoorn en Deventer wonen, is te verwachten. Dit zijn immers ook de gemeenten met de meeste inwoners (en meeste woningen). Maar ook afgezet tegen het aantal inwoners wonen hier de meeste arbeidsmigranten. In de gemeente Epe wonen naar verhouding de minste arbeidsmigranten.

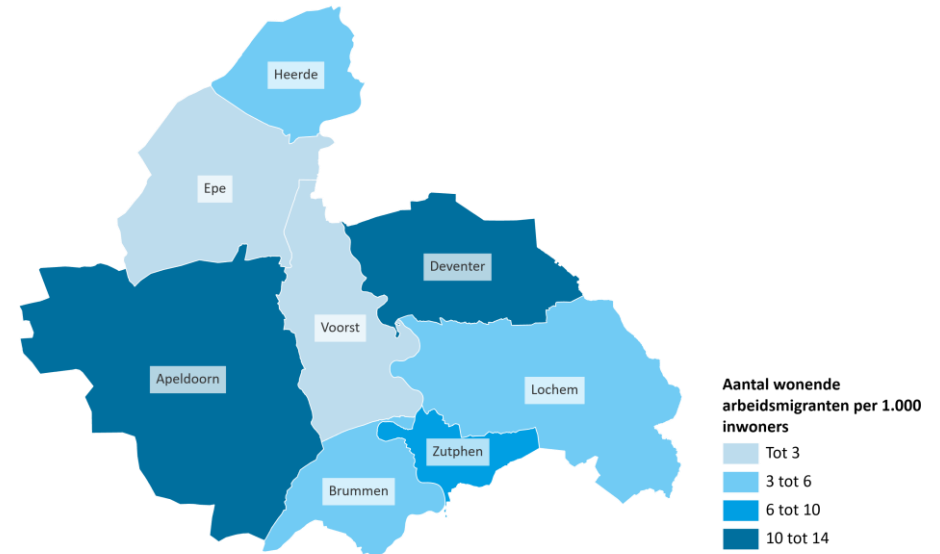
Zicht op 5.450 woonplekken

Uit een inventarisatie onder de gemeenten in de regio blijkt dat er zicht is op woonplekken voor ongeveer 5.450 arbeidsmigranten. Dit gaat om verschillende soorten locaties. Denk bijvoorbeeld aan vakantieparken, op het terrein van boerderijen, maar ook in speciaal voor arbeidsmigranten gebouwde of getransformeerde locaties. Ook komt het geregeld voor dat arbeidsmigranten in reguliere woningen wonen. Dit zijn vaak woningen die door een huisvester verkamerd verhuurd worden. De gemeenten in de regio schatten dat er ten minste 1.000 arbeidsmigranten in reguliere woningen wonen. Dat gebeurt met name in wijken als Sluisoord en de Mheent in Apeldoorn, en Voorstad en de Rivierenwijk in Deventer.

Pendelstromen

Van het aantal arbeidsmigranten dat in BRP geregistreerd staat, werkt 46% ook in de Cleantech Regio. 54% werkt elders. Een deel hiervan kan via uitzendbureaus in andere gemeenten werken, maar wel in de regio “op de vloer staan”. Dat is op basis van onze gegevens niet te achterhalen. De inkomende pendel ziet er ongeveer hetzelfde uit. Van de werkende arbeidsmigranten waarvan we de woonplek kennen, woont 43% in de regio. 57% woont elders.

Aantal wonende arbeidsmigranten per gemeente, t.o.v. het aantal inwoners

Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata

Huisvesting verder uitgelicht

Nabijheid van werk

Werkgevers zijn er vaak bij gebaat om arbeidsmigranten een woonplek te bieden die dichtbij hun werkplek is. In eerste plaats is dat natuurlijk prettig voor de arbeidsmigranten zelf. Maar er zit ook een financiële component aan: hoe korter de afstand, hoe minder de reiskosten voor de werkgever oplopen. Toch zijn er werkgevers die aangeven dat er ook naar bedrijven in de Cleantech Regio van ver weg wordt gependeld – zelfs vanuit Duitsland, in sommige gevallen.

Huisvesting als vestigingseis

Huisvesting bieden is een belangrijk onderdeel van het kunnen inzetten van arbeidsmigranten. In dit onderzoek, maar ook in eerdere onderzoeken, geven werkgevers en uitzendbureaus aan dat de beschikbaarheid van huisvesting bepaalt of banen ingevuld kunnen worden. Als er geen huisvesting beschikbaar is, blijven vacatures open staan.

Toch hebben uitzendbureaus en werkgevers niet altijd zelf in de hand of er huisvesting beschikbaar is. Sommige werkgevers bieden zelf huisvesting, maar vaak wordt dit uitbesteed aan tussenpartijen of gespecialiseerde huisvesters. Werkgevers huren in dat geval “bedden” in bij deze partijen. Er zijn ook uitzendbureaus die zelf een losse huisvestingstak oprichtten, die zich volledig richt op het kunnen huisvesten van arbeidsmigranten.

Type huisvesting

Werkgevers geven de voorkeur aan grootschalige huisvestingslocaties. Dat type huisvesting zorgt ervoor dat de exploitatie gemakkelijker rond te rekenen is. Op zijn beurt betekent dit dat arbeidsmigranten ook goedkoper kunnen wonen. Een belangrijk voordeel, omdat zij vaak zo veel mogelijk geld willen overhouden om mee terug te nemen naar het thuisland. Zeker in de minder betaalde banen (zoals in de vleesindustrie) speelt die financiële prikkel. Een ander aspect van schaalvoordeel is dat de kwaliteit van huisvesting door de betere exploitatiemogelijkheden omhoog kan.

Permanente vestiging

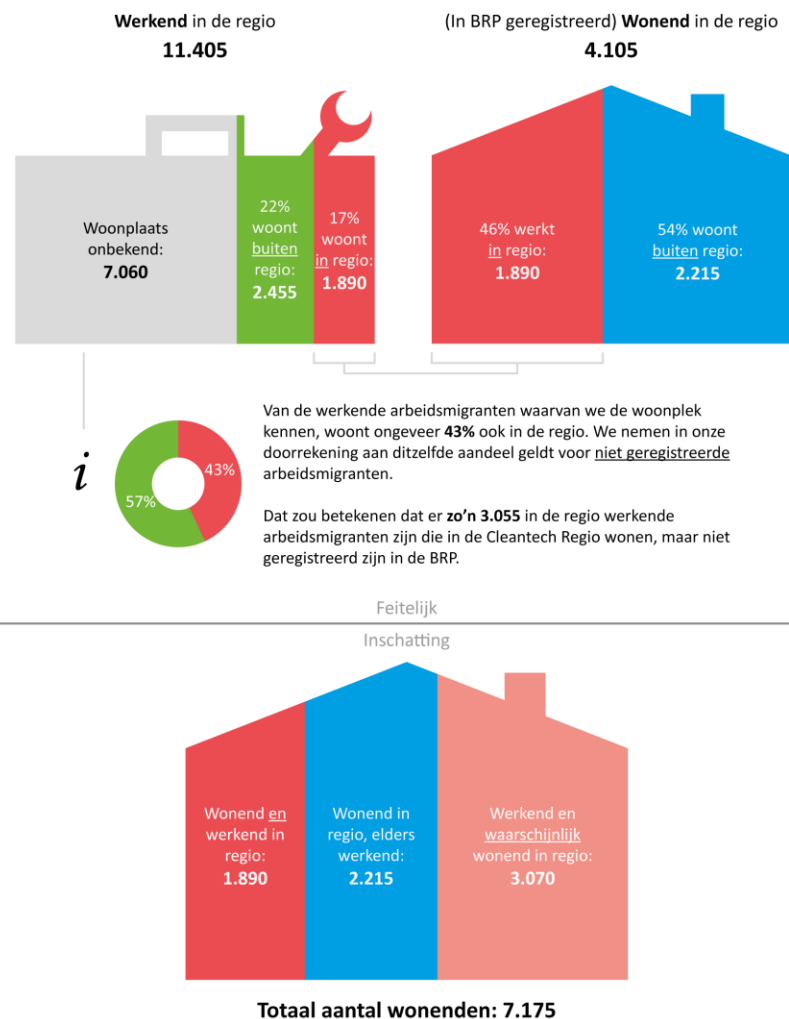
Ongeveer een derde van de arbeidsmigranten in de Cleantech Regio blijft drie jaar of langer in Nederland. Deze groep vestigt zich (min of meer) permanent. Permanente blijvers komen moeilijk aan bod op de reguliere markt. Dat blijkt ook uit recent onderzoek van medewerkers van het ministerie van I&M en ABF Research laat zien dat permanente vestigers geregeld lang in tijdelijke oplossingen blijven wonen. Zo woont nog 15% van Poolse werknemers na 7 jaar nog in gedeelde woningen. Ongeveer de helft van de groep die hier al 7 jaar woont, heeft een eigen woning kunnen vinden. De meeste van hen in een huurwoning (ongeveer 30%), een deel (15%) een koopwoning. Werkgevers en uitzenders proberen mensen die permanent willen blijven te ondersteunen bij het vinden van een woning, maar dat is met de huidige markt lastig.

Inschatting niet-geregistreerde arbeidsmigranten

In de Cleantech Regio wonen volgens de registraties 4.105 arbeidsmigranten. Daarnaast weten we dat er 11.405 arbeidsmigranten in de regio werken (na correctie voor uitzendbureaus). Van een deel van deze werkenden weten we het woonadres. 1.890 van hen wonen ook in de Cleantech Regio. Van 2.455 arbeidsmigranten die in de regio werken, weten we dat zij elders wonen. Dat gebeurt vaak in omringende gemeenten, maar ook verder weg in Nederland. Zoals eerder gesteld, zijn er zelfs ook arbeidsmigranten die in Duitsland wonen en op en neer pendelen. Van 7.060 werkende arbeidsmigranten is geen woonadres bekend: zij staan niet in de BRP geregistreerd, of staan nog op een adres in het land van herkomst geregistreerd.

Om toch de woonlocatie van niet-geregistreerde arbeidsmigranten in te schatten, houden we dezelfde pendelverhoudingen aan als van degenen waar we de woonlocatie wél van kennen. Dit betekent dat er zo'n 3.070 arbeidsmigranten in de regio wonen, maar niet geregistreerd staan.

Daarmee komen we uit op 7.175 geregistreerde en niet geregistreerde arbeidsmigranten die in de Cleantech Regio wonen. Dit zou een (vrij gemiddelde) registratiegraad van 57 procent betekenen.

Huisvestingsopgave

Prognose werkende arbeidsmigranten

Op basis van economische verwachtingen en demografische prognoses kunnen we een inschatting maken van het aantal arbeidsmigranten dat in 2030 in de Cleantech Regio werkt.

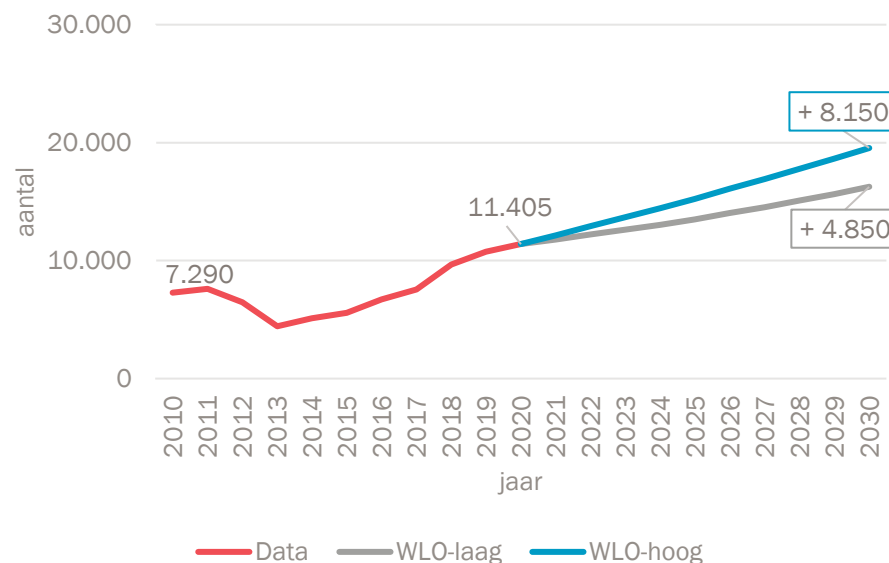
Stijging aantal arbeidsmigranten zet naar verwachting door

Op basis van een prognose van het aantal werkzame arbeidsmigranten in de Cleantech Regio, zijn er in 2025 zijn naar verwachting 13.490 tot 15.220 arbeidsmigranten actief (dat is inclusief het aantal arbeidsmigranten dat via uitzendbureaus werkt). Voor 2030 zal dit in verwachting stijgen binnen een bandbreedte van 16.250 tot 19.550 arbeidsmigranten. Dit komt overeen met een jaarlijkse groei van 3,6 tot 5,5%.

In absolute zin neemt het aantal werkende arbeidsmigranten tussen 2020 en 2030 toe met **4.850 tot 8.150**. Die groei is te verklaren door een groeiende economie, maar steeds vaker ook door een tekort aan Nederlands personeel. Deels is dit een kwalitatief tekort: Nederlanders willen vaak geen laaggeschoold en zwaar werk doen. Maar ook de toenemende vergrijzing maakt dat het aantal banen hoger ligt dan het aantal potentiële werknemers. Dat verschil wordt de komende jaren steeds groter.

Robotisering of efficiëntere manieren van werken spelen niet een dusdanig grote rol dat de inzet van arbeidsmigranten op de korte termijn gaat verminderen, zo geven veel werkgevers aan.

Prognose ontwikkeling aantal arbeidsmigranten tot 2030

Bron: Decisio (2022), op basis van CBS Microdata

Achtergrond prognose

Voor het bepalen van de vraag naar werknemers in de toekomst maken we gebruik van de WLO-scenario's van het Planbureau van de Leefomgeving (PBL) uit 2015 over de regionale ontwikkeling van werkgelegenheid. Het betreft een scenario hoog (uitgaande van 2% landelijke economische groei) en een scenario laag (uitgaande van 1% landelijke economische groei). Daarnaast baseren wij ons op de bevolkingsprognoses opgesteld door het PBL en het CBS in 2019.

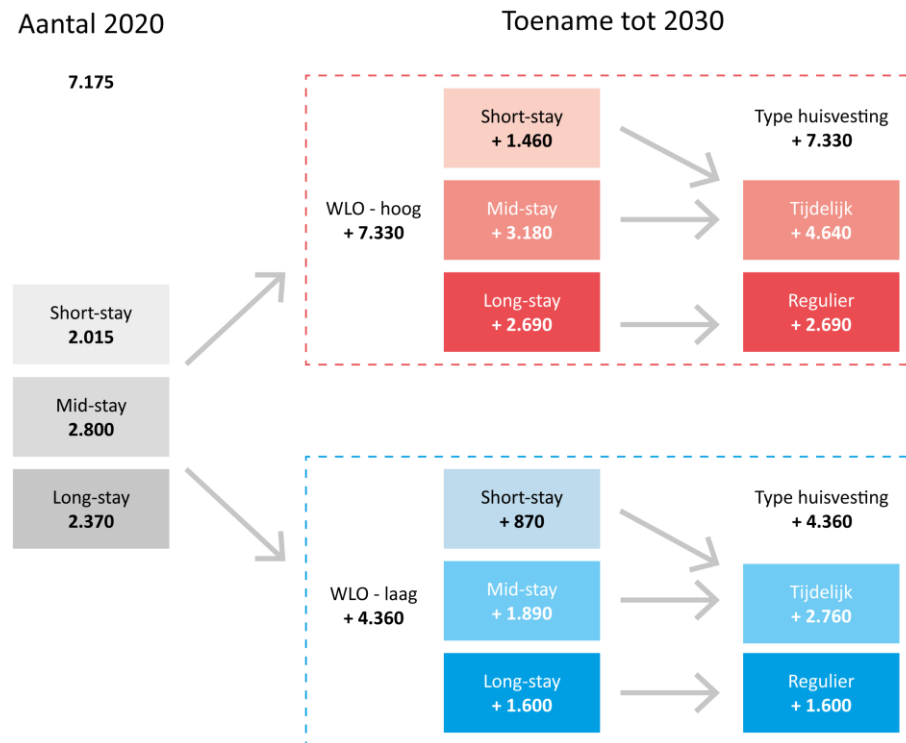
Huisvestingsopgave in cijfers

Met behulp van de prognose van het aantal werkende arbeidsmigranten, kunnen we een huisvestingsopgave tot 2030 opstellen. De toename van het aantal werkende arbeidsmigranten, is niet één op één over te nemen als huisvestingsopgave. Een deel van de arbeidsmigranten volgt elkaar immers op gedurende jaar. Voor dat deel van de arbeidsmigranten kan een huisvestingsplek dus meerdere keren per jaar worden ingezet.

In totaal ramen we de huisvestingsopgave richting 2030 op **+4.360** in het lage, tot **+7.330** plekken in het hoge economische scenario. Dat is tot 2030 een jaarlijkse opgave van ongeveer 540 tot 910 woonplekken.

Grootste deel opgave in tijdelijke woonruimte

Het belangrijkste deel van de huisvestingsopgave ligt in woonruimte waar arbeidsmigranten tijdelijk wonen (short- en mid-stay): dit gaat om +2.760 tot +4.640 plekken. Een deel van de huisvestingsopgave ligt echter ook in de reguliere woningvoorraad. Een derde van de arbeidsmigranten vestigt zich immers permanent, en komt moeilijk aan een reguliere woning. Die aantallen worden in veel huishoudensprognoses onderschat, waardoor dit (deels) een aanvullende opgave voor het woningbouwprogramma is.

Vervangings- en verbeteringsopgave

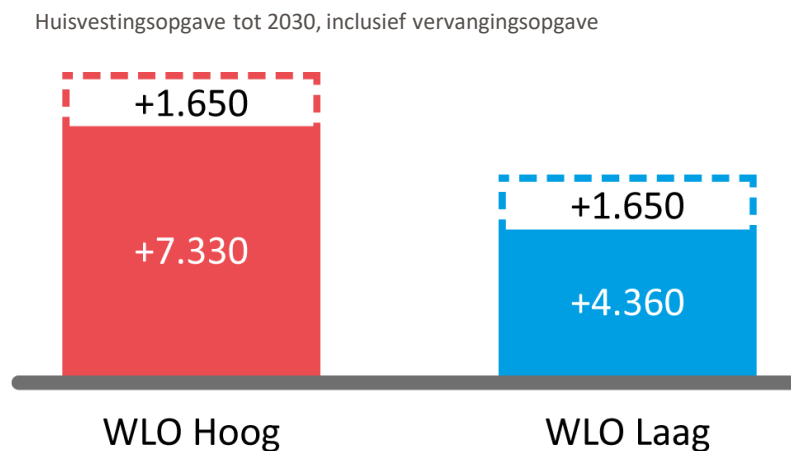
Aanvullend op de extra vraag naar huisvesting door het groeiende aantal banen voor arbeidsmigranten, treedt er een andere huisvestingsopgave op. Dat is de vervangingsopgave van (een deel van) de huidige huisvestingslocaties.

Redenen voor vervanging

Er zijn verschillende redenen waarom huisvesting vervangen moet worden. Huisvesting kan kwalitatief niet op orde. Om een gezonde woonsituatie voor arbeidsmigranten te creëren, zal die huisvesting moeten worden verbeterd, of vervangen. Aan de andere kant kan huisvesting ook beleidstechnisch onwenselijk zijn – bijvoorbeeld als huisvesting niet binnen het bestemmingsplan past. Denk aan huisvesting op een vakantiepark met een recreatieve bestemming. Als laatste zijn er wellicht ook huisvestingslocaties die in orde zijn, maar bijvoorbeeld met een tijdelijke vergunning of bestemming gerealiseerd zijn. Die locaties moeten op termijn ook vervangen worden.

Cijfermatige inschatting vervangingsopgave

Welk deel van de huidige huisvesting op termijn vervangen moet worden, is moeilijk cijfermatig hard te maken. Wel weten we dat er geen zicht is op naar schatting zo'n 1.650 woonplekken. Als we aannemen dat deze woonplekken óf gelegaliseerd, óf vervangen moet worden, betekent dat een jaarlijkse opgave van ongeveer 200 woonplekken tot 2030.

Conclusies en oplossingsrichtingen

Conclusies

In deze quickscan stonden drie onderzoeksvragen centraal:

- Hoeveel arbeidsmigranten zijn er werkzaam in de Cleantech Regio, nu en in de toekomst?
- Hoeveel arbeidsmigranten wonen er in de Cleantech regio, nu en in de toekomst?
- Welke oplossingsrichtingen zijn er om de huisvestingsopgave voor arbeidsmigranten aan te pakken?

11.405 arbeidsmigranten werkzaam in de regio

Er werken 11.405 arbeidsmigranten in de Cleantech Regio. Dat aantal is iets lager dan het totale aantal arbeidsmigranten dat bij bedrijven in de regio werken: 14.155. Zo'n 2.750 van deze arbeidsmigranten werken via uitzendbureaus en daardoor feitelijk elders in Nederland. Apeldoorn en Deventer zijn de belangrijkste werkgemeenten voor arbeidsmigranten in de regio.

Het aantal arbeidsmigranten groeide de afgelopen jaren met gemiddeld 5% per jaar. Ook het aandeel arbeidsmigranten op het totaal aantal banen steeg: van 3,5% in 2010 naar 5,5% in 2020. Opvallend is dat de inzet van arbeidsmigranten ook in 2020 steeg. Landelijk gezien was er toen een afname als gevolg van Covid-19. In de Cleantech Regio steeg het aantal juist ook in 2020 door.

Voedselsector belangrijkste werkgever

Veel arbeidsmigranten in de Cleantech Regio werken bij bedrijven in de voedselsector, of daaraan gerelateerde sectoren. Denk aan de landbouw, voedselverwerking, slachterijen, maar ook de groothandel en transport. Daarnaast werken er relatief veel arbeidsmigranten in de logistiek, techniek, en horeca. Arbeidsmigranten werken voornamelijk op plekken waar veel vraag is naar praktisch werk. Of omdat er te weinig Nederlandse werknemers zijn, of doordat Nederlanders niet de juiste opleiding hebben. Dat is met name in de techniek het geval.

Het hele jaar door werk, maar vaak tijdelijk verblijf

Ongeveer een derde van de arbeidsmigranten (28%) werkt en woont korter dan een jaar in de Cleantech Regio. Veel van deze arbeidsmigranten volgen elkaar gedurende een jaar op. Er zijn in een jaar geen sterke piekmomenten waarop er bovengemiddeld veel arbeidsmigranten in de regio werken. Door de aard van het werk is er eigenlijk het hele jaar door vraag naar arbeid. Een derde deel (33%) van de arbeidsmigranten vestigt zich uiteindelijk voor de lange termijn in de Cleantech Regio. Het grootste deel van deze groep gaat op termijn op zoek naar eigen, reguliere huur- of koopwoning.

Conclusies

7.175 wonende arbeidsmigranten

Uit gemeentelijke registraties (BRP) blijkt dat er 4.105 wonende arbeidsmigranten bij gemeenten ingeschreven staan. Veel arbeidsmigranten schrijven zich echter niet in, om verschillende redenen. In de Cleantech Regio schatten we in dat wat minder dan de helft (43%) van de arbeidsmigranten zich niet heeft ingeschreven. Vanuit gegevens over pendelstromen, becijferen we dat het daadwerkelijk aantal wonenden fors hoger ligt. Naar schatting wonen er 7.175 arbeidsmigranten in de Cleantech Regio.

Apeldoorn en Deventer grootste woongemeenten

De meeste arbeidsmigranten wonen in de gemeenten Apeldoorn en Deventer. Dat is logisch, aangezien hier de meeste woningen staan. Maar ook ten opzichte van het totaal aantal inwoners wonen er in Apeldoorn en Deventer veel arbeidsmigranten. De verschillende gemeenten in de Cleantech Regio hebben zo'n 5.450 woonplekken in beeld. Arbeidsmigranten wonen op verschillende soorten locaties: van vakantieparken tot omgebouwde kantoren, van specifiek bestemde locaties tot verkamerde woningen. Dat laatste type huisvesting vindt met name plaats in wijken als Sluisoord en de Mheent (Apeldoorn), en Voorstad en de Rivierenwijk (Deventer).

Belang van goede huisvesting

Goede huisvesting is voor werkgevers een belangrijke randvoorwaarde om arbeidsmigranten aan te kunnen trekken. Het aanbod aan huisvesting heeft dus veel invloed op het aantal arbeidsmigranten dat kan worden ingezet. Goede huisvesting betekent kwalitatief goede woonplekken, maar het liefst ook dichtbij werk. Dat is voor werknemers prettig (korte pendelafstanden), maar ook voor de werkgever (minder kosten voor vervoer).

Prognose richting 2030

Op basis van een prognose van het aantal werkzame arbeidsmigranten in de Cleantech Regio, zijn er in 2030 naar verwachting 16.250 tot 19.550 arbeidsmigranten actief. Dit komt overeen met een jaarlijkse groei van 3,6 tot 5,5% en een absolute toename van 4.850 tot 8.150 arbeidsmigranten. De groei ontstaat door een toename in het aantal banen, maar ook een toenemende vergrijzing. Het aandeel arbeidsmigranten op het totaal aantal banen (5,5% in 2020) neemt naar verwachting verder toe tot 2030.

In de prognose spelen een aantal onzekerheden. Denk bijvoorbeeld aan de stikstofcrisis en gevolgen daarvan voor de veehouderij en voedselindustrie. Ook de mate waarin robotisering invloed uit gaat oefenen is nog onduidelijk. Veel werkgevers verwachten dat deze zaken de komende tien jaar niet zorgen voor een daling in het aantal arbeidsmigranten.

Conclusies

Huisvestingsopgave tot 2030

In totaal ramen we de huisvestingsopgave richting 2030 op +4.360 tot +7.330 woonplekken. Dat is op jaarbasis een opgave van ongeveer 540 tot 920 plekken. Het grootste deel van de opgave ligt in het toevoegen van tijdelijke huivering: voor arbeidsmigranten die voor een relatief korte periode in de regio werken en wonen. Dit gaat om +2.760 tot +4.640 plekken. Toch ligt er ook een opgave om reguliere woningen toe te voegen voor arbeidsmigranten die permanent blijven. Dit zijn er de komende acht jaar waarschijnlijk tussen de 1.600 en 2.690. Dit is voor een groot deel een aanvullende opgave op de reguliere woningbouwopgave, omdat arbeidsmigratie vaak maar beperkt in huishoudensprognoses wordt opgenomen.

Vervangingsopgave bestaande huisvesting

Naast een aanvullende huisvestingsopgave, moet een deel van de bestaande huisvesting van arbeidsmigranten worden vervangen of vernieuwd. Bijvoorbeeld omdat huisvesting kwalitatief niet op orde is, of omdat huisvesting niet binnen bestaande regels of bestemmingen past. We schatten in dat er zo'n 1.650 woonplekken van arbeidsmigranten niet in beeld zijn bij gemeenten. We weten dan ook niet of deze (kwalitatief of beleidsmatig) in orde zijn. Als we ervan uitgaan dat deze woonplekken vervangen moeten worden, betekent dit een opgave van 1.650 woonplekken.

Oplossingsrichtingen

Veel bedrijven in de Cleantech Regio maken gebruik van de inzet van arbeidsmigranten. Een deel van hen is zelfs sterk afhankelijk van de inzet van deze internationale werknemers. De komende jaren groeit de vraag naar arbeidsmigranten naar verwachting door. Wat moeten, kunnen en willen de gemeenten in de Cleantech Regio aan deze opgave doen?

In deze paragraaf geven we op basis van dit onderzoek en ervaringen elders een aantal oplossingsrichtingen voor een mogelijke aanpak. Dat doen we elke keer in dilemma-vorm. Welke keuze kunnen de gemeenten maken? En wat gebeurt er als je ergens juist níet op inzet?

Vraagstuk regionaal oppakken

Arbeidsmigratie is per definitie een grensoverstijgend fenomeen. Mensen verhuizen over landsgrenzen om ergens te werken, maar er vindt ook veel pendel tussen gemeenten plaats. Zowel van en naar de Cleantech Regio, als binnen de regio. De huisvestingsopgave voor de toekomst is ook beter regionaal in te schatten, dan uitgesplitst naar gemeente. Het ligt daarom ook voor de hand om het vraagstuk gezamenlijk in de regio aan te pakken. Bijvoorbeeld door een regionale ambitie qua nieuwe huisvesting af te spreken, maar door ook regels rond huisvesting met elkaar af te stemmen. Hierbij is het aan te raden om ook regionaal werkende uitzenders, werkgevers en huisvesters uit te nodigen.

Wat is het alternatief?

Een regionale aanpak vraagt goede afstemming. Daarbij is ook het risico aanwezig dat verschillende gemeenten om verschillende oplossingen vragen, en dat regionale consensus moeilijk te bereiken is. Individuele lokale oplossingen hebben echter als nadeel dat er waterbedeffecten kunnen ontstaan. Als de ene gemeente goede huisvesting realiseert, kan dat een aanzuigende werking op andere gemeenten hebben. Dan worden de lasten en lusten niet evenredig verdeeld.

Extra huisvestingsvraag faciliteren

De vraag naar extra woonplekken voor arbeidsmigranten groeit naar verwachting met +4.360 tot +7.330 tot 2030. Om lokale bedrijven te helpen met hen invullen van openstaande vacatures, is het van belang voldoende huisvesting voor arbeidsmigranten te realiseren. Huisvesting is een randvoorwaarde om aan de vraag naar personeel te voldoen – zeker gezien de afnemende beroepsbevolking door vergrijzing. Regionaal gezien moeten er volgens die gedachtegang minimaal 4.360 plekken worden gerealiseerd. De meerderheid in tijdelijke huisvesting (minimaal +2.760 plekken), maar ook een deel in reguliere woningen.

Oplossingsrichtingen

Wat is het alternatief?

Ruimte is schaars, en er zijn veel andere doelgroepen op de woningmarkt die een woonplek nodig hebben.

Arbeidsmigranten zijn onmisbaar voor de lokale economie, maar dat geldt ook voor bijvoorbeeld starters. In de strijd om schaarse ruimte kan het ook een afweging zijn om geen extra huisvesting voor arbeidsmigranten te realiseren. Dat is dan nadelig voor lokale bedrijven (voor toekomstige, maar ook voor bedrijven die nu al in de regio gevestigd zijn). Daarbij is het belangrijk om mee te nemen dat werkgevers (en huisvesters) nu ook al vaak op zoek gaan naar huisvestingsmogelijkheden in de reguliere woningvoorraad. Vaak kopen zij dan goedkope koopwoningen op, om hier arbeidsmigranten in te huisvesten. Op dat moment concurreren werkgevers en huisvesters met doelgroepen die het nu juist moeilijk hebben op de woningmarkt: starters en middeninkomens. In die zin kan het tegengaan van nieuwe huisvesting voor arbeidsmigranten ook andersom werken: minder beschikbare huizen voor lokale woningzoekenden.

Kwaliteitseisen stellen aan huisvesting

Als de gemeenten in de regio nieuwe huisvesting voor arbeidsmigranten faciliteren, doen zij er goed aan om daar kwaliteitseisen aan te stellen. Niet alleen om arbeidsmigranten te verzekeren van goede huisvesting, maar ook om huisvesting voor andere doelgroepen toegankelijk te maken.

Arbeidsmigranten die tijdelijk blijven, nemen soms genoeg met iets minder ruime huisvesting dan andere woningzoekenden. Tegelijkertijd hebben arbeidsmigranten net als andere doelgroepen recht op goede huisvesting. Net als bij alle andere doelgroepen is het van belang dat arbeidsmigranten op een prettige en gezonde manier kunnen wonen.

Daarnaast maakt het realiseren van kwalitatief goede huisvesting het gemakkelijker om die woonruimte ook voor andere doelgroepen in te zetten. Denk aan starters, spoedzoekers, statushouders, et cetera. Zeker als de vraag naar arbeidsmigranten (tijdelijk) afneemt, kan huisvesting dan voor andere groepen van pas komen. Dat vergroot ook de kans om een business case rond te krijgen: er is minder risico voor een huisvester. De inzet voor meerdere doelgroepen kan ook het draagvlak voor huisvestingsinitiatieven vergroten onder omwonenden.

Wat is het alternatief?

Kwaliteitseisen stellen vraagt ook om handhaving en duidelijke afspraken. Daarnaast kan de stapeling van eisen ook weer zorgen voor moeilijk rond te rekenen business cases. Het inzetten van huisvesting voor meerdere doelgroepen vraagt ook om een goede mix. Niet alle doelgroepen kunnen even goed in hetzelfde complex wonen. Verschillen in leefstijl of werktijden kunnen voor wrijving zorgen.

Oplossingsrichtingen

Daar komt bij dat niet alle huisvesters even happig zijn op het bouwen voor meerdere doelgroepen. Het is vaak ingewikkelder, en veel initiatieven voor huisvesting komen bij werkgevers of uitzenders vandaan. Zij zijn niet altijd gebaat bij huisvesting voor iedereen, maar bij goede huisvesting voor eigen werknemers.

Regels tegen ongewenste huisvesting

De gemeenten in de Cleantech Regio hebben veel huisvesting in beeld. Een ander deel is onbekend. Op die huisvesting is geen zicht, waardoor ook niet duidelijk is of de omstandigheden in orde zijn. Daarnaast kan ook bekende huisvesting ongewenst zijn. Omdat huisvesting kwalitatief niet in orde is, of omdat locaties niet binnen regels of bestemmingsplannen passen. Om ongewenste huisvesting tegen te gaan, is het van belang heldere regels te stellen. Wat voor huisvesting staan gemeenten wel toe? Aan welke eisen moet huisvesting dan voldoen? En welke vormen zijn niet toegestaan? Dit is met name voor reguliere woningen van belang. De regels hiervoor kunnen uiteindelijk in bestemmingsplannen (en later omgevingsplannen) worden opgenomen. De gemeente Apeldoorn heeft bijvoorbeeld al regels om vercamering van woningen te reguleren.

Wat is het alternatief?

In gemeenten waar het vraagstuk rond huisvesting niet hoog op de politieke agenda staat, kan het voor de hand liggen om geen regels te stellen. Regels stellen betekent immers ook dat een gemeente moet handhaven. Toch is het aan te raden om regels (al dan niet regionaal) op te stellen. Als de druk om arbeidsmigranten te huisvesten groeit, groeit ook de kans dat er meer woningen worden opgekocht door werkgevers en huisvesters. Zeker als buurgemeenten wél regels stellen, kan dit tot waterbedeffecten leiden. Afnemend draagvlak voor de inzet van arbeidsmigranten, overbewoning (en daardoor overlast) in woonwijken en minder kansen voor lokale woningzoekenden zijn dan mogelijke gevolgen.

Aanzet tot vervolg

We hebben in deze quickscan onderzoek gedaan naar de huisvestingsopgave in de Cleantech Regio. Daarmee schetsen we een mogelijke richting voor de gemeenten in de regio. Omdat dit een quickscan is, blijven ook veel vragen onbeantwoord. Wat we op basis van de quickscan niet weten, kan ook interessant zijn om in een vervolgproces nader op in te zoomen:

- Zijn er sectoren die nu nog niet, maar wel in de toekomst veel met arbeidsmigranten gaan werken? Eén sector die in de nabije toekomst vrijwel zeker meer arbeidsmigranten gaat inzetten, is de zorg.
- Wat zijn de woonwensen van arbeidsmigranten zelf? Welke huisvesting is wenselijk om toe te voegen?
- Welke huisvesting in de regio is kwalitatief en beleidsmatig in orde? En welke huisvesting niet?
- Pakt de regio de opgave gezamenlijk aan? En zo ja, tot op welke hoogte? Dat kan op het niveau van gezamenlijke ambities, maar ook verder uitgewerkt naar uitgangspunten en beleid.
- Als de regio gezamenlijk aan de slag gaan, hoe organiseert zij dat dan?

Dit is maar een selectie van mogelijke vervolgvragen. Het is aan de gemeenten in de regio om – al dan niet gezamenlijk – te bepalen met welke vraagstukken zij aan de slag willen gaan.